

GERENCSÉR ANNA

Éj, mint a szén fekete szemei

Tercsi az arcára szorította szénporos tenyerét, és lehuny szemhéján át, sovány ujjai között átlesve meredt a sötétbe, melyen túl, jól tudta, ott várakozik a világosság, a világosságban pedig, ami a halálnál is rosszabb. Szén szemek ültek a vállán, a lábán, szén szemek csúsztak be a mellei és a combjai közé, inge és szoknyája alá. Orrát megtöltötte a szén és a pince tömény szaga, melyet szinte harapni lehetett, mert a régi szüretekről mesélt, a döngölt földpadló hűvösségéről, a must érdes ízéről és a téli tűzrakás maró füstjéről. A pince illata leszivárgott a szénrakás mélyére, tompán, mint egy távoli kiáltás vagy egy érintés emléke reszkető ujjain, és a széndarabok zizegve súrlódtak egymásnak, ahogy Tercsi válla megremegett.

A pincelépcsőn súlyos léptek dobbantak. Tercsi mozdulatlanra dermedt, s ahogy a szén szemek suttogása elhallgatott, némán imádkozni kezdett.

Mikor felriadt, egyenes háttal ült az ágyában, mint öt évvel azelőtt a pincében, és a veríték a vállára és a mellére tapasztotta vékony hálóingét. A szoba sötétjében halványan kirajzolódtak a komód és a szék körvonalai, a széktámlán szürke árnyékként terült szét a szoknyája, egy gomb figyelő szemként csillogott a függönyön átszűrődő tompa fényben.

Felállt, és az ablakhoz lépett: a függönyön túl üresen és hidegen terült el Nemessándorháza főutcája, a kereszteződést szeszélyes három- és négyszögekre szabdalták fel az áthaladó teherautók keréknyomai. Amíg ott állt, egy macska kúszott elő a szemközti ház sövénye alól, s iramodott el a holdfényben, valahol a közelben pedig felhuhogott egy bagoly. Mikor elhallgatott, az éjszaka csendje mintha mélyebb, békésebb lett volna.

Visszabújt az ágyába, elsimította a gyűrött lepedőt, és hallgatózott: a szomszéd szobában megnyikordult a padló, és tudta, édesanyja most az ágy szélén ül, s félrehajtott fejjel füleli a szomszéd szobából áthallatszó neszeket, ahogy ő is. *Ne gyere át, kérlek, ne.* Teri néma fohászt küldött a fal felé: szeme hozzászokott a sötétbe, most már látta a falon lógó képet is – vadászjelenet két kutyával –, és a komód tetején heverő papírkupacot, Erzs mama és Ilus leveleit meg egy újságot, mely a címlapon a „Haladás” néven megnyíló nekeresdi termelőszövetkezetéről adott hírt. *Ne gyere át, tizenkilenc éves vagyok, és menyasszony, nem akarom, hogy megpróbálg vigasztalni, mint-ha kislány lennék.*

Végül hallotta, ahogy a padló ismét megreccsent, ezúttal halkabban, és megnyikordult az ágykeret, ahogy édesanyja visszafeküdt. Teri azonban tudta, hogy ő sem alszik: ébren fekszenek a fal két oldalán, és az éjszakában kimondhatatlan szavak úsznak körbe a csendes házban.

Én Istenem, jó Istenem, formálta Tercsi a fejében a szavakat, miközben a csizmás léptek a pince döngölt padlójára toppantak, és egy rekedt férfihang idegen nyelven kérdezett valamit. *Istenem, ne engedd, hogy megtaláljanak.*

Csörömpölés hallatszott, reccsenés, a földre hulló apró tárgyak puffanásai. Az idegen hang durván felröhögött, és egy másik felett neki. Tercsi megpróbálta elképzelni, hogy festhet kívülről: csak egy rakás szén a pince sarkában, fekete szén, haszontalan így március táján, mikor odakinn már a tavaszi napfény csókolja végig a bombatölcsérekkel sebzett földeket, felesleges beletúrni, elvinni, akár egy darabot is felemelni belőle.

Újabb csörömpölés, reccsenés szűrődött át a szénen, és Tercsi tudta, hogy ezúttal valami darabokra tört. *Édesanyám, hol vagy?* Előszivárgó könnyeit beitta a szénpor, egy szénszem megbillent, s finoman megérintette arcát, mintha csak anyja érdes ujját érezte volna. *Meg se moccanj, egy hangot se, Tercsi, bármit is hallasz odakintről, lélegzetet is alig vegyél, meg ne találjanak.* Több helyről szedték össze a szenet, hogy biztosan eltakarja, hogy ha valamennyit le is vernek, odébb is rugdosnak, elő ne bukkanjon egy áruló kéz vagy láb, és bár tudta, hogy úgyszem fogja érteni, ha elhangzik, reszketve várta a kérdést: mit keres itt ez a sok szén?

A súlyos léptek most eltávolodtak a polctól, a csizmatalp alatt megreccsentek az üvegcserepek, apró szilánkok fúródtak a földbe. A férfi rövid parancsot vakkantott, valaki odakintről felelt, és Tercsi mintha kiáltást hallott volna a távolból, mint egy sebzett rigó rikoltását, mikor a testébe tépnek a karvaly karmai.

A kiáltásra ébredt, mely még ott visszhangzott a fülében. Hosszú másodpercekbe telt, mire elhalt, és a lakás szokásos éjjeli zajai átvették a helyét. A falban szörcsögött egy cső, a nyitott ablakon át behallatszott egy elhaladó autó motorjának köhögése, a szomszéd gesztenyefájának levelei halkán susogtak. Mellette Sándor halkán horkolt, és ahogy Teri félig felült és fülelni kezdett, hallani vélte a szomszéd szobában alvó gyerekek egyenletes szuszogását is.

Kicsusszant a paplan alól, és megállt az ajtóban. A gyerekszoba sötét volt, de az ő szobájukba bevilágított az utcalámpa, és onnan átszüremlett a fény a fiúkhöz is: Karcsi úttörőnyakkendője az ágy mellett kusza kupacban heverő Delfin könyveken terült szét, Andris játékautói rendezetten sorakoztak a Héra gázégő szögletes árnyékában. Egy pár lerúgott tornacipő – habár hányszor mondta, hogy hagyják az előszobában –, egy földre dobott pulóver, egy műanyag béka... A játékaik közt békésen alvó gyerekek képe elhomályosította a pince emlékét, és olyan bizonyossággal töltötte el Terit, amire semmilyen szó nem lett volna képes.

Nem cserélném el őket semmiért. Mikor visszabújt mellé, Sándor álmában a másik oldalára fordult, és Teri közelebb húzódott széles, biztonságot adó háttárhoz, mintha menedéket keresne az árnyékában.

A szénpor beleragadt a könnyeibe, feketével csíkozta az arcát, fekete keretbe fogta rémült szemeit és törékeny kezét, melyet egy kisgyerek hamis meggyőződésével szorított az arcára, mintha azzal, hogy ő nem látja őket, egyben láthatatlanná is válna mindenki más számára. A csizmás férfi ide-oda járt a pincében, belerúgott egy kosárba, mormogott valamit maga elé, majd néhány ezredévnél tünő perc után elindult felfelé a lépcsőn. Tercsi hallotta, ahogy az ismerős deszkák nyögnek és nyikorognak a súlya alatt, aztán hallotta az udvaron elvakkantott parancsszavakat, és nem mertte hinni, hogy megszabadult.

Úgy érezte, órákig lapult a szén alatt. A lábszárába görcs állt, és talán sikoltozott volna a fájdalomtól, ha a torka nem szorul össze szárazon, a szénpor

pedig egyre csak ette, ette be magát a ruhájába, fekete szemfedőt borított az arcára, levegőtlen, fekete éjszakává változtatta a tiszta tavaszi napot.

Én Istenem, jó Istenem... Odakintről kiáltások, jajgatás szűrődött be, majd két lövés dördült gyors egymásutánban, és valaki embertelen hangon felüvöltött. Anyukám, édesanyám! Ki volt az? Ki?

Mikor a pince képe szétfoszlott, nem mozdult, csak a szemét nyitotta ki, hogy az ismerős formákat keresse, melyeket gyöngülő szeme már nem tudott befogni, de azért tudta, hogy ott rejtőznek a szobában. A sárga lámpaernyő – sápadt folt lebeg a szekreter árnyalakja fölött –, a könyvespolc sarka, a tapétán sötétlő négyszögek foltjai, melyek számtalan családi fotó egy-egy nagy keretbe szuszakolt gyűjteményét rejtik, elmosódott valójukban is elegek voltak ahhoz, hogy eloszlassák a visszatérő álom szén- és rémületszagát.

Nem akart felkelni, nem most, amikor itt van a menyee is, aki olyan rossz alvó, talán, mert megszokta, hogy álmában is résen legyen, ha valamelyik unoka szólítaná. Teri puha papucsokat, kis ruhákat és színes kockákból összeálló takarókat kötött nekik, ahogy az anyja tanította sok évtizeddel ezelőtt, igen, épp csak tegnap mesélte Áginak: *a dédmamátok kötött ilyen pokrócokat, nekünk is kötött egy nagy ágytakarót, amikor felköltöztünk Pestre... Igen, az az, ami a Papa ágyán van.*

Édesanyjára gondolt, ahogy ötven év távlatából emlékezett rá. Hogy is mondhatta volna el Áginak, milyen volt hajdan a dédmama, akire az unokája már most csak homályosan emlékezett, ha emlékezett egyáltalán? Mire tízéves lesz, el fogja felejteni az arcát, s mire felnő, a nevét is. És ha Teri nem lesz, ugyan ki fog még emlékezni rá?

Mikor Tercsit kiásták a szénből, képtelen volt talpra állni, csak kuporgott a sarokban szénporosan, miközben Erzsi mama kimasszírozta a lábszárából a görcsöt, és a kérdés, melyet órák óta kiáltozott magában, elakadt, amint az ajkához ért.

Édesanyádat megtalálták, mondta végül Erzsi mama, és fakó szemét makacsul Tercsi lábára szegezte. Molnárnét és a lányát is a padlásan, meg Vámos Annát. Illusnak sikerült elszaladni előlük, de még nem jött vissza az erdőből... Vörös Lórántot lelőtték. Millit akarta megvédeni... Amikor lejöttem érted, Zsuzsa nénéd vigasztalta az anyjukat.

Erzsi mama hangja is színtelen volt, mint a pillantása, és nem szólt semmit, mikor Tercsi némán sírni kezdett, és arcát ismét a tenyerébe temetve elmaszatolta a szénpor és a könnyek szeszélyes folyómedreit. Édesanya... Molnár néni és Julis... Anna... Milli... És Lóránt, akivel táncolt, aki azt mondta neki, ha felnő... Ha csak pár évvel idősebbek lesznek...

Ő már sose lesz.

Tercsi sokáig ült a pince padlóján, a levert üvegek és felborult kosarak között, a széntől fekete ujjait nézve. Sírt édesanyjáért és a barátnőjéért, sírt a falubeli lányokért és gyermeki szerelméért, édesapjáért a fronton, és a névtelen férfiakkért és nőkért, akik örökre elmerültek a háború szénporfekete éjjelében.

Negyvenöt márciusa volt, húsvét vasárnap.

Mikor felébredt, lassan talált vissza a valóságba, ahogy az utóbbi hónapokban mindig. Úgy vélte, Sándor halála után kezdett szétszórtabb lenni, mikor magára maradt a kis lakásban a fényképekkel teli dobozok, törött – de ne dobjuk ki,

hátha jó lesz még valamire – holmik és apró emlékek halmai között. Mintha egy olyan folyópartra vetette volna a víz, amit kövek helyett régi fotók, gombok, levelek, hímezések, porcelántálcák, könyvek, újságok, gyerekrajzok, hűtőmágnesek szegélyeznek. Egy part emlékekből, melyek a számára kedves holmik köré fonódnak, és melyek, ha ő már nem őrzi őket, visszamosódnak a folyó vizébe, csupaszon és élettelenül hagyva a tárgyakat.

Elkalandozott, ahogy mostanában mindig: az álom félelme elvékonyodott, szétszakadozott, mint egy agyonhasznált szövet, csak az arcok maradtak meg belőle, a szagok és hangok. Édesanyjáról és apjáról volt fényképe, Erzsí mármáról és Ilusról is, de Lórántról nem: együtt sose csináltattak, a halála után pedig nem mert kérni az anyjától. A pince meg kell még legyen: a pincék nem múlnak el olyan gyorsan, mint az emberek, mert amíg van szőlőhegy és bor, szükség lesz rájuk. Itt a városban talán nem, de a szőlőhegyen, amit zöld és fehér fényekkel csíkoz végig a márciusi nap, mindig lesznek pincék, melyekből a föld és a bor mély, édes illata száll fel, hogy elvegyüljön a tavaszi rügyek friss lélegzetével...

Tudta, hogy a gondolatai megint szanaszét szállnak, de nem bánta. Lassan elhagyta a fájdalom, ami az utóbbi időben szinte folyamatosan kínozta, lesikkadt szikkadt testéről az évtizedek. Az ablakon a tavaszi völgy illata áradt be, s az éjszaka feketéjéből kiváltak a szén tompa árnyai.

Szénszemek peregtek le a válláról, ahogy felállt, kis kupacokban csuszamlottak ki lábai alól, halk koppanással hulltak le szoknyája redői közül. Egy-egy távolabb gurult darab ropogott a talpa alatt, ahogy a lépcsőhöz ment.

A pinceajtón beszűródött a tavaszi nap, és odafentről ismerős hangok szólongatták. Mikor felért, körben álltak az udvaron: édesanyja mosolyogva, koppott egyenruhás édesapja mellett, aztán Erzsí néni, Ilus és Lóránt, mindenki, és csak rá vártak.

Egy közeli fán cinkék daloltak, és ahogy Tercsi kilépett a pinceajtón, hallotta, hogy valahol a távolban negyvenöt óta először, de ezúttal végleg elhallgatnak a fegyverek.